

LA HISTÒRIA DE LES DONES. SÍNTESIS GENERALS I PROJECCIÓ DIDÀCTICA

per

Ana Aguado

(UNIVERSITAT DE VALÈNCIA)

La recent aparició de les dues primeres síntesis sobre història de les dones traduïdes al castellà (una publicada per l'editorial Crítica en dos volums, i escrita per B. Anderson i J. Zinsser, i l'altra publicada per l'editorial Taurus en cinc volums sota la direcció de G. Duby i Michelle Perrot –dels quals han estat publicats tres fins el present–), posa de manifest, per una banda, la importància historiogràfica d'aquesta línia de recerca que, paulatinament, ha anat legitimant i consolidant l'estudi sobre l'experiència històrica femenina; per altra banda, però, –i molt especialment– vé a plantejar la necessitat de reestructurar els programes d'Història així com la docència tant universitària com no universitària; cal deconstruir-los i reconstruir-los de forma que la història del gènere possibiliti no sols la incorporació marginal d'un tema més a la història tradicional, sinó la creació d'un element dinamitzador d'una nova visió i conceptualització de l'esdevenir històric.

Efectivament, en front de la tradicional «invisibilitat» i silenci aparent de les dones en la història –la qual cosa no seria més que la concreció d'unes relacions de gènere condicionants d'allò que seria significatiu per als historiadors–, les aportacions teòriques i metodològiques de la teoria feminista entesa com a teoria crítica, han plantejat l'enteniment de la història com a conjunt de relacions socials en les que les relacions de gènere són un element constitutiu fonamental, «forma primària de les relacions de poder», en paraules de Mary Nash.

A partir d'aquest context teòric calia ja un primer intent d'elaboració global i sintètica d'allò que podem anomenar «història de les dones», malgrat que encara siga restringida al món i la cultura occidentals en els dos treballs esmentats abans; el seu objectiu deuria ser que pogués servir com un instrument més per a començar a introduir en la docència propostes didàctiques en l'ensenyament de la història, les quals es plantegen el gènere com a categoria històrica.

En aquest sentit, les dues síntesis d'Història de les Dones, publicades per Crítica i Taurus, parteixen d'aquests pressupòsits previs malgrat que l'organització

concreta de la seua exposició siga diferent, així com alguns dels paradigmes plantejats.

En l'obra d'Anderson i Zinsser existeix la voluntat de refusar les categories històriques tradicionals, especialment la periodització cronològica; per contra, es plantegen grans temes al voltant dels quals s'estructuren cadascun dels capítols, i tot a partir d'una tesi central: la consideració del sexe com a element fonamental, com a categoria bàsica que ha marcat la vida de les dones europees més enllà de les diferències d'època, classe i nació. Així, les autores afirmen: «naixer dona és el primer factor que defineix l'experiència de les dones, la distingeix de la dels hòmens i dona un tret bàsic a les vides de totes les dones europees». Tanmateix, si bé és cert que la periodització històrica tradicional caldria, si més no, sotmetre-la a crítica, quan introduïm el factor gènere —per posar un exemple, els estudis sobre el tema semblen concloure que el Renaixement no ho va ser gens per a les dones— el resultat en la pràctica és que, llevat d'alguna referència puntual, en la majoria dels temes tractats en el volum primer d'Anderson i Zinsser es fa referència fonamentalment a l'Antiguitat i l'Edat Mitjana, amb algunes referències sobre els primers segles de l'Edat Moderna; el volum segon comprén en canvi fonamentalment la transició a la societat contemporània —el segle XVIII—, i més específicament els segles XIX i XX.

En aquest sentit, si bé resulta interessant la idea de cercar els elements comuns i l'evolució i diferències en una mateixa temàtica amb el pas de diferents moments històrics —plantejament semblant s'arplega, per exemple, en l'*Enciclopedia de Historia de España* dirigida per M. Artola i publicada per Alianza—, per altra part és obvi que les referències cronològiques són imprescindibles i acaben situant i contextualitzant cadascuna de les temàtiques en la seua època; així, quan es parla de «tradicions» es parla fonamentalment de la cultura grecollatina i, quan es parla del feminisme a Europa, comencen clarament amb el pensament il·lustrat, amb l'única excepció de «les querelles des femmes».

En aquest sentit, els capítols del treball d'Anderson i Zinsser s'estructuren en la pràctica tractant grans temes, referits fonamentalment, però, a la seua època històrica corresponent; així, el volum primer tracta cinc apartats temàtics —tradicions heretades, dones camperoles, dones de les esglésies, dones dels castells i senyories, i dones en les ciutats emmurallades—, i el segon volum quatre més —dones de les corts, dones dels salons i les tertúlies, dones de les ciutats, i el feminisme a Europa—, a més d'una breu però útil síntesi dedicada a la història de les dones a Espanya; en aquesta darrera es plantegen qüestions generals, les quals no és possible desenvolupar en el text en raó del reduït nombre de pàgines, però si més no permeten un primer apromament al tema.

El resultat del treball pot dur-nos a consideracions metodològiques diferents a les plantejades per les autores, però no per això menys riques, suggerents i complexes: l'experiència de les dones pensem que cal explicar-la històricament en funció del seu gènere com a categoria analítica, però també per la resta de variables considerades com a secundàries en aquest treball –classe, nació, etc–, i, per damunt de tot, pel context històric. La subordinació, o fins i tot més concretament, el patriarcat, no són elements immanents, sinó que es transformen i responen en cadascun dels moments a l'organització d'una determinada societat i a les seues formes de legitimació. És per això que, malgrat calga revisar-la, la cronologia o el temps històric és fonamental per entendre les diferents formes de subordinació femenina; bona prova seria el mateix llibre d'Anderson i Zinsser malgrat la seua tesi inicial en sentit contrari.

Per la seua part, el treball col·lectiu publicat en Taurus sota la direcció de G. Duby i Michelle Perrot manté de principi la periodització històrica tradicional, malgrat que també es plantege la possibilitat de discutir-la i revisar-la; dedica cada un dels cinc volums a una anàlisi dels diferents grans períodes cronològics (el primer volum fa referència a la Antiguitat, el segon a l'Edat Mitjana, el tercer a la Moderna i els dos darrers a l'època Contemporània, dividida aquesta entre segle XIX i segle XX). La peculiaritat rau en la seua reconstrucció des d'una perspectiva de gènere: és a dir, què representaren per a les dones i per a les relacions de gènere fenòmens històrics como ara el cristianisme, el Renaixement o la Revolució francesa i la construcció d'una societat liberal-burguesa.

A més a més, en aquesta obra hi ha una voluntat de base en articular diferents categories analítiques: el gènere, la classe, la raça i, especialment, el context històric, intentant una interrelació de totes aquestes variables per a explicar la realitat de les diferents dones; una conclusió d'aquesta voluntat és el plantejament paral·lel de si pot parlar-se o no de «dones» com a una unitat conceptual.

D'aquesta manera, el treball publicat en Taurus reivindica la conveniència metodològica de parlar més que d'«història de les dones», d'història de les relacions entre els gèneres; la seua raó seria la importància de constatar com ha anat transformant-se i canviant històricament aquesta relació en les seues formes ideològiques, en els rols masculins i femenins, les pràctiques de vida quotidiana, en l'organització familiar, en la participació en l'esfera pública, etc.; en una paraula, plantejant una anàlisi social de les relacions de gènere.

Per altra part, també en els diferents volums de Taurus s'hi inclou un darrer capítol dedicat a l'estudi de les dones del territori espanyol; amb tot, no s'hi fa una visió general sinó aportacions monogràfiques sobre alguns temes, com ara,

en el volum dedicat a l'Edat Mitjana, l'elecció de quatre apartats específics: la dona en la cultura andalusí, el treball rural de les dones a Castella, el tema de les injúries a Castella i Lleó, i la qüestió del cos femení i la «querelle de femmes» al segle xv. Sens dubte apartats d'interès però que al mateix temps palesen la dificultat de les fonts d'aqueixa època sobre altres qüestions.

En definitiva, els treballs presentats per Taurus i Crítica sobre Història de les Dones ofereixen un instrument útil, amb les adients ampliacions i crítiques que tot treball d'història comporta, per anar consolidant la crítica feta des de la teoria feminista a la ciència històrica en concret, i a la ciència en general, així com anar desvetllant l'ordre androcèntric del coneixement i del saber acadèmic. Concretament, la història del gènere voldria plantejar no una història sectorial i fragmentària, sinó una nova visió de la història, global i integradora de les diferents relacions socials, i implicada amb els grans temes històrics sobre els que pretén influir i reinterpretar amb major complexitat. El poder traslladar aquests plantejaments teòrics i metodològics a la docència i la didàctica de la Història és un repte per al futur immediat; obres com les ara comentades són sens dubte una ferramenta de treball imprescindible per avançar en aqueixa direcció.